

Forrás: http://www.ekor-lap.hu/egyetem_esztergomban

Egyetem Esztergomban

Meggyes Tamás, Esztergom polgármestere január 6-án írta alá azt a dokumentumot, melynek alapján egyetemi kar költözhet Esztergomba.

Hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem annak idején miért nem Esztergomban nyitotta meg kapuit, azt majd a történészek fogják kutatni. Kevesen tudják azonban, hogy Esztergom neve egyetemi városként már a XIX. században is felmerült. Erről írt néhány éve Szállási tanár úr érdekes visszaemlékezést.

Lehetett volna Esztergom orvosegyetemi város?

A kérdés egyáltalán nem költői, mert ahogy egy múltkori alkalommal szóba került, ennek a lehetősége 200 évvel ezelőtt valóban felmerült. A beszélgetés azzal zárult, hogy mindez sajnálatosan az egyház ellenállásán hiúsult meg, mert az érseki székhely rendjét és csendjét nem akarták a közismerten önállóbb gondolkodású, radikalizmusra mindig hajlamos egyetemisták idetelepítésével megzavarni.

Ez így logikusan is hangzik, csak nem sok köze van a történelmi körülményekhez. Érdeemes röviden szemügyre venni, mi is történt a 19. század elején nálunk! Alig vagyunk túl Martinovics-féle összeesküvés fejeztén, I. Ferenc császár és király zsarnoki abszolutizmusa minden csekély nemzeti és önálló megnyilvánulásra rendkívül durva intézkedésekkel válaszolt.

Kazinczy nemrég szabadult a várfogságból, a magyar nyelvű irodalmi élet főleg vidéken éledezett (Csokonai, Kisfaludy Sándor, stb.). Pont ez utóbbi hatására indult meg az egyetemisták, így a orvosok között is egy igen erős mozgalom a latin és a német helyett a magyar nyelvű oktatás bevezetésére.

Háttérben Rácz Sámuel tanár, az anyanyelvi tankönyvírás megteremtője állott. Mindezek ismeretében vetette fel a Habsburg-birodalmi érdeket szolgáló helytartótanács, hogy az ország egyre nagyobb súllyal bíró politikai központját jelentő fővárosból ajánlatos volna e könnyen mozgósítható társaságot: az egyetemi ifjúságot valami csendesebb vidéki, lehetőleg Pest-Buda közeli és egyházi ellenőrzés alatti városba telepíteni.

Az országot formálisan Pozsonyból irányították, de Pest-Buda jelentősége egyre nőtt. Ekkor merült fel Esztergom, Eger és Vác neve, ugyanebben a sorrendben. Csakhogy ezekből az egyházi központokból pont az a két alapvető feltétel hiányzott, amelyek miatt az orvoskar már Nagyszombatból is eljönni kényszerült. Az egyik a megfelelő nagyságú és befogadó képességű kórház.

A betegoktatás ekkor már száz éve ágy mellett folyt, a bonctan és a kórbonctan oktatásához elegendő hulla kellett, mindezeket akkor nálunk egyedül az 1798 óta működő Szt. Rókus Kórház tudta csak biztosítani. A másik fontos feltétel volt a gyógyszer-tan oktatására szolgáló nagy botanikus kert, mert gyógyszervegyészet akkor még nem létezett. Pesten ez is adott volt, méghozzá a valóban világhírű Kitaibel Pál professzorral az élén. Nem tanszéki, hanem szakmai értelemben.

A személyi feltételekről azért nem szólunk, mert szakembereket ha nem is könnyen, de ide lehetett volna csábítani. Új kórház építésére és fűvészkert létesítésére azonban a ferenczi abszolutizmus

egyáltalán nem áldozott, anyagi erejét lekötötték a napóleoni háborúk. A magyar orvostudomány terén tkp. Mária Terézia viselkedett viszonylag legkedvezőbben, igaz hogy a kitűnő G.van Swieten tanár tanácsára. A felvilágosult II. József németesítést ígért „cserébe”, I. Ferenc császárból eleve hiányzott minden segítő szándék. A három említett egyházi központ körül talán Eger tudott volna az adott helyzettel mit kezdeni. A nagyszombati képzés előtt ott Markhot Ferenc már egyetemmel próbálkozott, de a nagy kórház és botanikus kert hiányzott.

Pest után egyedül Debrecen rendelkezett pompás fűvészkerttel és megfelelő botanikussal, Diószegi Sámuel tiszteletes személyében. A cívisváros viszont kálvinizmusa miatt nem jöhetett szóba.

Visszatérve az esztergomi esélyekhez, 1802 körül a város betegellátását a ma Kossuth utca 62. szám alatti egy emeletes ispotály biztosította. Ez a Rókus kórházhoz viszonyítva legfőbb felvételi irodának felelt volna meg. Az egyetemi szintű fűvészkerthez megfelelő mennyiségű hely, idő és pénz kellett volna. Az anyagi feltételeket a primácia biztosíthatta volna, ám a növénykultúra kialakulásához hosszú évek kellenek. Maradt tehát a pusztá ötlet, amelyért sem az egyház, sem a város nem lelkesedett különösen. Ám ha mégis azt teszi, kérdés, hogy sikerült volna-e a feltétlen tekintélyű, Pesten nagy praxissal bíró Bene Ferenc belgyógyász professzort a városba csábítani! Akkor még a botanikus Kitaibel Pálról, a birodalom szerte megbecsült Winterl János Jakab vegyész tanárról nem is szóltunk. Az sem valószínű, hogy a orvosok cserben hagyták volna a magyarul tanító Rácz Sámuel professzort, aki miatt ez a hatalomnak kényes kérdés egyáltalán felmerült. Az orvostanhallgató katolikus része bizonyára Bécsben vagy Prágában kötött volna ki, a protestánsok pedig valamelyik német vagy holland egyetemen. Ugyanazért az összegért német és latin nyelven ott is tanulhattak volna, anyagilag viszont a birodalmi kassza járt volna rosszul.

Utólag nézve Esztergom a potenciális „elzárkózásával” helyesen cselekedett. Nem hagyta magát Pest és az ifjúság magyar nyelvű oktatási igénye ellenében kijátszani. Bizonyára nem tudatosan, de olykor a hátránynak is lehetnek előnyei. Ne feledjük, ugyanazon Ferenc császár uralkodása alatt jött lépésről-lépésre a reformkor. Kellettek hozzá a napóleoni háborúk kijózanító vereségei, a magyar ifjak egyre hangosabb követelése és mindennek előtt egy Széchenyi István formátumú egyéniség. Hogy mire képes a fiatalság, 1848 márciusában bebizonyosodott. Nem ok nélkül tartottak hát tőle 1802 táján, amikor az egyre növekvő és ellenőrizhetetlen összetételű Pestről, vidékre akarta szétszórni a hatalom. Azt se feledjük, hogy a katolikus klérus keretében az anyanyelvnek olyan apostolai voltak, mint Révai József, a börtönt is megjárt Verseghy Ferenc és Dugonics András. Ez utóbbi a orvosokat természettanra tanította, természetesen magyarul. A már említett Rácz Sámuel tankönyvei hallatlan népszerűségnek örvendtek, nemcsak az orvosok körében. Az első magyar nyelvű élettani munkáját három költő, köztük Csokonai versben köszöntötte. Erdélyben akkor csak sebészképzés folyt, kitűnő népszerűsítő művek jelentek meg, de 1848 előtt önálló országrésznek számított.

Az adott időben Esztergomnak akadt egy igen jeles főorvosa Lenhossék Mihály Ignác személyében, de ő nem a magyar nyelv pártolásáról nevezetes. Pesten latin, Bécsben német nyelven adott elő, magyarul egyetlen sora sem jelent meg nyomtatásban.

Mindent összevetve: amikor az orvoskar esztergomi elhelyezése felmerült, szerencsére hiányoztak hozzá a tárgyi feltételek. Az orvostudomány úgyis előbb-utóbb visszakerült volna a fővárosba, így nem lett Esztergom a bécsi politikai praktika eszköze a magyar orvosok ellenében.

Kétszáz esztendő távlatából felemelő érzés erre „a nagy elmaradt lehetőségre” emlékezni.

Szállási Árpád dr.

Forrás:

Kór-lap

2002. július-augusztus